

Iz tujine.

Milan Pugelj.

orje je šumelo pod menoj vse od jutra do večera in od večera do jutra — silno, nepregledno, neumorno valujoče, zaganjajoče se v bregove, hrepeneče preko njih dalje in dalje, šumeče in ježeče se ob skalah, ki so molele iz njega kakor braniki njegovega razbrzdanega hrepenenja. Brez prenehanja noč in dan so se valili valovi iz sredine, iz daljine, bližali se tihi in preteči, butali ob breg, šumeli so v togotnem in rezkem šumu, razpenjeni in beli se vzpenjali kvišku po obrežju, nenadoma omagovali in skoro rohneč padali nazaj in se razgubljali med skalami in kotanjami.

Brez miru, brez upokojenja — kakor večna mladost, ki jo razživlja in vznemirja neugnano hrepenenje, ki šteje željá kakor pomlad cvetja in nebo zvezd, ki ji ni znana zadovoljnost — tako je morje. Vedno vse križem, na vse strani, na vse kraje, vedno dalje in dalje kakor sla, ki vodi in bega izgubljenca. Ne vidi bregov, ne misli nanje, slepo je kakor koprnjenje. Preko njih hoče, kakor bi vedelo za rože, ki cveto v dobravi, kakor bi znalo za senco gozdov, ki bučijo nekje daleč močni in mogočni in se smejejo viharju, razkačenemu nad njih silo. —

Stanoval sem v obmorskem hotelu, mnogo sem samotaril, pisal špesci in mislil na lepo tujko, ki sem jo videl ob svojih večernih vožnjah v čolnu po morju. Mlad fant me je vozil včasih, črnih las in črnih oči, pel je polglasno neznane pesmi, enakomerno se je vpiral, pogrezal dolga in ozka vesla v mimohiteče valove. Večerilo se je že nekoč, vso morsko gladino je zalilo zlato zahajajoče zarje, tam daleč je samevalo dvoje ribiških ladij z visokimi in široko razprostrtimi jadri, veter, ki sem ga čutil v obraz, se je zdel kakor en sam ogromen in tajen val, ki se ziblje nad valovi in hladi njih togotna in od južnega solnca razpaljena čela. Takrat sem jo zagledal.

Na visokem balkonu starinske vile, ki samuje v daljni obmorski samoti, vsa odeta z vztočnim bahatim zelenjem, potresena s cvetjem, ki se zdi, da cvete iz nje same. Tam je stala visoka in vitka, levico vpirala ob pas, z desnico zastirala temne in ognjene

oči, ki so merile daljino. Ohlapno, skoro prosojno obleko je pritisikal veter na bohotno telo, da so se razodevali prelestni udje, da so se dvigale iz njih polne grudi in izginjale zopet v njih kakor potaplajoče se ptice. Zarjavel je bil njen obraz, ampak kakor izklesan iz kamena, kakor vdelan v črno ebenovino — obdan od temnih in bogatih las.

„Postoj! Pusti vesla!“ —

Motil me je čolnar, ki je plesketal z vesli, ki je pel neznano pesem in se krčil in iztezal. Sam sem hotel biti, čisto sam v samotnem čolnu sredi praznega in neizmernega morja, gledati tujko, prepustiti se valovom, zibati se na njih, sanjati, vdajati se srečno-žalostnemu hrepenenju.

Čudno se je dogodilo. Prišel je tujec, koščen, visok in bled, na večer je sedel v čoln in je vozil pred mano do samujoče vile. In tam daleč sredi morja je potegnil vesla iz valov, vstal je in zapel z mogočnim glasom. In hipoma je stala tujka na balkonu, kriknila je kakor ranjena žival, oprijemala se ograje, posezala z rokami krog sebe kakor v divji omami. Več ni pel tujec, burno je oprijel vesla, čoln je rezal valove kakor nož, letel do brega kakor ptica. Skale so stale tam, kakor nevarne stopnice so se dvigale iz morja in se vzpenjale z višjimi in nižjimi grebeni proti vili, neznanec se je trudil preko njih, obstal v njih sredini, razprostrl roke in samo hipen krik — in lepa tujka je slonela v njegovem objemu. To je bil divji skok — z balkona v naročje ljubljencu, ki stoji sredi skal in čeri, to je bila divja sreča, ki je družila in vezala dvoje vročih src.

Hotel sem ga spoznati, želel sem slišati njegovo govorico, rad bi videl kos njegovega življenja. In ko je sedel pozno v noč sam in zamišljen na hotelskem vrtu, sem se mu pridružil. Rekel je, da ima rad družčino, da se želi vedno raztresti, iznebiti se misli, nekakšnih temnih slutenj, ki prihajajo nanj v samoti kakor pošasti. Bolan je v prsih in včasih mu pride na pamet, da bo nenadoma umrl. Pa se mu hoče živeti, ker je življenje dobro ž njim: dalo mu je denarja in sreče. Doma je daleč na jugu, zdaj potuje tja, naravnost v domovje, da se tam ozdravi. Zdravniki govorijo o velikem upanju — tudi takrat, kadar jim gleda naravnost v oči. Tudi sam marsikdaj upa: ker je močen, ker je čvrst, ker ni odjenjala njegova sila. Ali pridejo ure, ko se vleče bolezen kakor brezkončna kača naprej in naprej, pridejo težke in temne ure. Umreti — to se pravi: ločiti se od življenja. Pustiti telo, posloviti se od vseh slasti, ki jih ono nudi, preseliti se nekam v nekakšen nadzemski svet, v krdelo

duhov, ki plavajo nad vsemirjem kakor sence. Mlado, čvrsto telo pustiti, ki je ključ do tisoč slasti, do tisoč sreč zemeljskega življenja, pustiti ga, da segnije in strohni.

Njegov glas je bil globok, nekako zamolkel in mogoče zato in morda zaradi vsebine, ki so jo izražale besede, me je objemalo med njegovim pripovedovanjem bolestni vdanosti podobno čuvstvo. Silovita se mi je zdela usoda, kakor krvoločen orjak od zemlje do neba, brezsrčna, neizprosna: vedel sem, da ga hoče ločiti od nje.

Mislim, da sva bila sama na vrtu. V plinovo svetiljko, ki je gorela tik najine mize, so se zaganjale tropoma večje in manjše vešče, v vetru, ki je dihal iznad morja, so rahlo šumljali in vztrepetavali oleandri, ki so stali po vrtu, spodaj je šumelo morje, valovi so pljuskali od časa do časa, oglašali se v obmorskih skalnih kotanjah s čudnimi in grgrajočimi glasovi kakor utopljeni, tam dalje se je širila lepote polna in omamljiva južna noč.

„Poglejte!“ — se je oglasil tujec, ki je bil umolknil. „Poglejte — ali ste že videli južno noč? Ali ste jo že občutili — to vseobsežno, s čuvstvi prepojeno? Ali ste že imeli dekleta po svoji volji, divjega, vročekrvnega, in ste sedli ž njim v barko in ste ga ljubili sredi valov, ki so šumeli mimo in bučali, sredi take noči, ki je sijala na vas s tisočeriimi zvezdami? Še nikoli?“ —

„Nikoli!“ —

In pomiloval me je. „Malo lepega ste doživeli! — Glejte, jaz sem preživel tako noč z dekletom iz tiste vile — kazal je tja, kamor sem se vozil ob poznih popoldnevih — tam nekje sredi morja. Valovi so se gnetli krog naju, zaganjali so se preko ladje, kakor bi hoteli videti srečo, bučali so, kakor bi nazdravljali najini ljubezni. Hej! Lepi večeri to, ko se ti nasmeje gizdava ljuba z balkona in ti pove kocketno vest, da nima ključev do sebe! „Prestrezi me!“ — se šali. „Ujemi!“ — „Skoči!“ — pravite. Da! In skoči! Moja ljuba zaupa srcu in rokam tistega, ki ga ljubi!“

Iznad morja se je dvignila pesem mornarjev, slaveča valove, spominjajoče se daljne ljubice, ki živi daleč daleč v domovini in ki je lepa kakor angel in dobra kakor golobica. Tako prjetno je bilo tisti večer sanjati, spominjati se nečesa lepega in izgubljenega.

„Telo mi vzame smrt!“ — je pričel vnovič znanec in prejšnji zanos njegovega pripovedovanja je uničil grenko domnevanje. „In če je resnica, da živi duh večno, kdo bo hodil k Magdaleni, ki kipi v moči in sili, ki hlepi večnožejna po življenju?! Ne!“ — je trdovratno zanikal. „Jaz ne maram smrti! Jaz ne umrjem!“ —

Pil je močno črno vino, tresel se je v notranjem nemiru, govoril, kakor bi ne vedel, da ga poslušam.

„Ali smrt ne vpraša! Pride, pretrga nit: konec. Izginil bo iz življenja, telo segnije, strohni, spomin nanj se ohladi, umrje. In prišel bo nekdo, ki bo osvojil tisto, katero je on ljubil. Katero je poljubljajal v divjih nočeh sredi morja, katero je nosil v svojem naročju, kateri je nudil sebe samega! Ni mogoče, ne zgodi se!“ —

Zamislil se je, v mislih se je smehljajal z drznim in ponosnim smehljajem, govoril pridušeno.

„Ti pojdeš z mano, preljuba! Predno se odpravim na zadnjo pot, pridem po tebe. Pod balkon nemara, tja v sredino skal in te zakličem. „Skoči!“ — In samo umakniti se, en sam korak v stran in ti si mrtva. Kdo te je ubil, kdo te je pahnul v globino, kaj se je zgodilo: moja smrt je brezskrbna! Lahko zapuščam telo, ki sem ga ljubil: mrtvo je, nihče se ga ne dotakne. In če živi duh onkraj groba, tedaj se najdemo v posmrtnem življenju, ki je večno!“ —

Smehljajal se je, zapel je nalahko z nizkim in bogatim glasom:

„Oj mornarji, krmarji vi,
če vas na potu smrt zaloti,
kaj bodo ljube storile,
kak se v solzah topile?“

Smejejo se vetrovi,
smejejo se valovi:
Bodo vas pozabile,
bodo druge ljubile!“

Vstal je, razvnel se je nenadoma, pel je z mogočnim in oblastnim glasom, ki je plaval po morski daljini in se gubil v njenem vrvenju in šumenju.

„Naše duše k njim privrše,
naše duše jih pomoré:
bodo ljube nam zveste,
bodo naše neveste.“ —

* * *

Stanovala sva v istem hotelu in samo stena je mejila najini sobi. Prijateljsko življenje sva živela, hodila sva skupaj po izprehodih, ob poznih večerih sem ga čakal na vrtu, ko je prihajal nekako ponosno vznemirjen in z rdečo rožo v roki od svoje neveste. Ob takih prilikah je govoril v sladki zavesti, da prinaša s seboj Magdalenine poljube, rožo iz njenih črnih in dehtelih las, da prihaja iz objema njenih toplih rok, iz njenega vročega naročja. Pripovedoval je o njej in o svoji ljubezni. Tako jo je ljubil, da je bil ljubosumen na tistega, ki je stopil na njeno senco.

Ob poznih nočeh včas, ko sva spala v svojih sobah, je trkal na steno in me klical. Vabil me je na balkon, sedal mi nasproti in razlagal vse mogoče. O svoji domovini, ki je daleč in lepa kakor sanje. O njenih gorah, o njenih ravninah, o njenih rožah in o njenem solncu, o visokoraslih in pogumnih fantih, ki ljubijo brezmejno in sovražijo do smrti. O svojem domu, o nevesti, ki jo popelje vanj, o bodočnosti, ki se bliža zaželjena in čarobna.

In tuintam se je spomnil smrti. Nikogar ni, ki bi se ji mogel ustaviti, ki bi ji mogel zabraniti pot in pristop v njegovo življenje. Ne prijavi se, ne trka, ne vpraša; pristopi, kjer in kadar se ji ljubi, in opravi svoj posel. Nič ji ni do mladega življenja, ne smili se ji sreča, ki naleti potoma nanjo. Brez usmiljenja je, brez srca, nevidna in vsemogočna.

Danes ali jutri — ali pojutranjem se konča morda njegovo življenje. Umreti treba, posloviti se od njega, od sveta, od domovja, od Magdalene. Pustiti ljubico nekomu, ki pride od bogvekod, a se mu vda s svojim srcem in svojim telesom tista, ki jo je tako ljubil, da je bil ljubosumen na njeno senco. In žena postane nekomu drugemu, rodi otroke po vrsti, leto za letom.

Zgrozil se je, vznemiril, da so mu trepetale ustne kakor v mrzlici.

„Ne zgodi se to, nikoli se ne zgodi! Ne dam je od sebe, ne dam je nikomur, ni na svetu prijatelja, ki bi ga tako ljubil, da bi mu njo zapustil! V življenju je bila moja in tudi po smrti bo z menoj!“ —

In pričel se je smehljati nekako sladkogrozno — kakor vedno, kadar se je domislil dogodka, ki ga je izumela njegova divja domišljija.

„Čakam sredi skal, sredi ostrih in trdih, čakam, razproستم roke, povabim: pridi, Magdalena! In umaknem se, samo korak v stran — in vse je končano. Kdo jo je ubil, kdo jo je pahnil z višine —: moja smrt je brezskrbna!“ —

* * *

Nekoč se je izgubil. Iskal sem ga po hotelu, po okolici, po bližnjem mestu, vozil sem se po morju, da bi ga ugledal kje sredi valov, ali ni ga bilo. Šele tretji dan na večer se je vrnil. V dolg plašč zavit je stopil ob pozni uri na vrt, nenavadno bled je bil, njegove črne oči so blodile po prostoru kakor izgubljene.

„Kaj se je dogodilo?“ —

Izpočetka je molčal, čez dolgo je izpregovoril z zamolklim, globokim glasom.

„Moj prijatelj — zdravnik je bil tukaj. In vprašal sem ga, naj pove po vesti, naj reče odkrito besedo spričo svetosti najinega prijateljstva!“ —

Pogledal me je, hotel je, da bi ga vprašal. In jaz sem se bal vprašanja.

„Rekel je —“

Tudi sam je prenehal strahoma, a pričel vnovič:

„Rekel je, da je izgubljeno!“ —

Več ni govoril tisti večer, hlastno je pil črno vino, v rdečih progah se je razlila kri po njegovem obrazu, oči so se razvemale, naposled gorele kakor plameni.

O polnoči je vstal, skoro tekel je po stopnicah doli do morja, odpel čoln in izginil v črni temini.

Čudno nemirno je bilo tisto noč morje. Valovi so šumeli ob bregu kakor besni, votlo grgrali v obrežnih kotanjah, kakor bi se dušili, pljuskali ob skale, kakor bi se z njimi borili, jih hoteli razbiti, razdrobiti. Močen veter je šibil po vrtu oleandre, da so se pripogibali skoro do tal in da je odpadalo njih rdeče in dehteče cvetje kar šopoma. En sam črn oblak je bežal preko neba, kakor bi ga gnala nevidna moč, kakor zločinec, ki ga preganja kazen.

Jaz sem se domislil — grozno mi je bilo, da sem trepetal kakor preplašen otrok. Strah me je bilo morja, ki je bučalo pod mano, zato sem hitel po bregu in se trudil med skalami, iskal, tipal krog sebe, plazil se više, spuščal se niže, še vedno trepetal v čudni grozi.

Tam sredi drobnega obrežnega peska, do koder še posezajo valovi s svojimi senčnimi grebeni, tam sem jo našel: ležečo vznak, z razpletenimi črnimi lasmi, z rdečo rano sredi čela, ki jo je izpiralo morje kakor žejno njene mlade, sočne krvi. Kakor željni njenega telesa so se vzpenjali po njej valovi, dvigali njeno krilo, zaganjali se do polnih grudi, posezali do rahlo odprtih ust kakor želeči njenih poljubov.

Njega nisem videl nikoli več.

